

BRITISH COUNCIL, KÖY ENSTİTÜLERİ VE SAVAŞ ORTAMINDA KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN YOLLARINI ARAMAK

Resul BABAOĞLU*

Öz

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilandan sonra siyasal alandaki devrimlere hız verilmesiyle çağdaş bir devlet yapısı oluşturulmak istenmiş, girişilen radikal reformlarla yalnızca idari modernleşme hedeflenmemiş, bunun yanında toplumsal yapının da dönüştürülmesi için önemli adımlar atılmıştır. Ancak, siyasal alanda umulan değişimin kısa sürede elde edilmesinden farklı olarak, Osmanlı’dan devralınan katılaşmış ve geri plana itilmiş insan sermayesini dönüştürmek bilindiği gibi kolay olmamıştır. Her şeyden önce, şehir merkezlerinde toplulaşmış okur-yazar kesimin genel nüfusa göre oldukça düşük bir oranı teşkil etmesi, Cumhuriyet idarecilerinin yüz yüze kaldıkları ciddi bir sorundur. Öte yandan 1928 yılında Latin harflerinin kabulünden sonra vatandaşların eğitilmesi meselesi dönemin temel gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Bilindiği gibi, toplumsal kalkınmanın temel dinamiklerinden biri olan nitelikli insan sermayesinin elde edilmesi için Cumhuriyet’in ilk yıllarında yoğun çabalar sarf edilmiştir. Bu doğrultuda 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile okul ve öğretmenden yoksun bölgelere ulaşılmaya çalışılarak taşranın eğitim ihtiyacına cevap verilmeye çalışılmıştır. Köy Enstitüleri ile ilgili genel kabulün aksine bu sistemle yalnızca öğretmen değil, aynı zamanda teknisyen, sağlık personeli ve modern tarım tekniklerinden haberdar eğitilmiş yeni bir insan profili yetiştirilmeye çalışılmıştır. Köy Enstitüleri’nin 1940’ların sonlarından itibaren, bir dönüşüm sürecine girildiği bilinmekle birlikte, bu enstitülerin Anadolu aydınlanmasının özgün bir örneği olduğu gerçeği göz önünde tutulmalıdır. Nitekim bahse konu olan dönemde Türkiye’de faaliyet gösteren British Council yetkililerinin Londra’daki merkez büroyla yazışmalarına konu olan Köy Enstitüleri özgün ve dikkat çekici ölçüde başarılı bulunmuştur. Dahası, British Council yetkililerinin girişimleriyle Köy Enstitüleri ve İngiltere’de benzer faaliyetler yürüten Young Farmers Club arasında eğitim temelinde işbirliği kurulması için çalışılmıştır. Hatta o dönem için radikal sayılabilecek öğrenci değişim programı gibi uygulamalar için de British Council yetkilileri Köy Enstitüleriyle işbirliği olanağı yaratmaya çalışmışlardır. Bu çalışmada incelenen British Council evrakından yola çıkılarak Cumhuriyet döneminde girişilen reformlar arasında günün şartlarından doğmuş, özgün bir uygulama olan Köy Enstitülerine farklı bir pencereden ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Köy Enstitüleri, British Council, Young Farmers’ Clubs Federation, Cumhuriyet, Aydınlanma*

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Siirt.
E-posta: babaogluresul@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6859-0287>
(Makale Gönderim Tarihi: 26.01.2019 - Makale Kabul Tarihi: 13.05.2019)

Abstract

British Council, Village Institutes and Searching the Ways of the Cultural Diplomacy on the War Circumstances

In Turkey after the proclamation of the Republic, a modern state structure by speeding up the revolution in political life was to be formed. With the radical reforms in the first years of the Republic, not only administrative modernization was targeted, but also important steps were taken to transform the social structure. However, unlike the short-term change that is expected in the political sphere, it is not easy to transform the toughened human capital that has been taken over from the Ottoman Empire and has been pushed back into the past. First and foremost, the fact that the aggregated literacy of the urban centers was quite low compared to the general population was a serious problem faced by the Republican administrators. On the other hand, the issue of educating citizens after the adoption of Latin letters in 1928 was one of the main agenda items of the period. As is known, intensive efforts have been made in the first years of the Republic in order to obtain qualified human capital, which is one of the basic dynamics of social development. In this direction, with the Village Institutes Law No. 3803, adopted on 17 April 1940, it was tried to reach the regions lacking school and teacher and answer the educational needs of the provinces. Contrary to the general acceptance of the Village Institutes, this system has not only tried to educate teachers, but also a new human profile who are technicians, health personnel and aware of modern agricultural techniques have been tried to be educated. It is known that the Village Institutes had been in the process of transformation since the late 1940s, it should be taken into consideration that these institutes are a unique example of Anatolian enlightenment. Indeed, Village Institutes, which were subject to correspondence with headquarters in London and the British Council officials who were active in the said period in Turkey, have been found unique and remarkably successful. Moreover, at the initiative of British Council authorities it has been tried to establish cooperation on the basis of education between the Village Institutes and the Young Farmers Club, which carries out similar activities in England. In fact, the British Council authorities have tried to create cooperation with the Village Institutes in order to implement a student exchange program that could be considered radical for that period. Based on the British Council documents examined for this study, it has been attempted to shed light from a different window to the Village Institutes, which were born from the conditions of the day between the reforms initiated in the Republic period.

Keywords: *Village Institutes, British Council, Young Farmers' Clubs Federation, Republic, Enlightenment*

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde sarf edilen uğraş ve çabaların bütünü olarak tanımlanabilen diplomasi, eski çağlardan itibaren devletler arasındaki sorunların çözümü, gelecekte ortaya çıkabilecek sorunların ve gelişmelerin tahmin edilmesiyle siyasi karar alıcıların pozisyon belirlemelerine imkân sağlayan bir uzmanlık alanı şeklinde tarif edilebilmektedir. Genellikle siyasi diplomasi olarak yürütülen ilişkilerin gizli tutulması bu konuda esas kabul edilen bir uygulamadır¹. Kimi araştırmacılar tarafından bronz çağına kadar gerilere götürülebilen², ancak yoğun olarak II. Dünya Savaşı sıralarında ve

---

¹ Öymen 2003, s. 19.

² Arndt 2005, s. 3.

Soğuk Savaş döneminde yaygın bir mücadele ve etki alanını genişletme aracı olarak kullanılan kültürel diplomasi, siyasi diplomasiden farklı olarak dil, fikir, bilgi, sanat ve kültürün milletlerarasında karşılıklı değişimi olarak tanımlanmıştır³. Kültürel diplomasi; bilgi yönetimi, stratejik iletişim ve ilişki inşası şeklinde üç aşamalı bir plan dâhilinde işler. Bu aşamalar, kültürel diplomasinin uzun erimli hedefler gözettiğini ortaya koymakta ve bu bakımdan geleneksel diplomasiye göre farklı bir yönünü göstermektedir⁴.

Kültürel diplomasiye bugünkü anlamda değer atfedildiği süreç iki savaş arası dönem olmuştur. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde siyaset yapıcı otoriteler, yabancı milletlerle yakınlık bağlarının kurulması ile rakip ideolojilere üstünlük sağlamak arasındaki ilişkiyi keşfedince kültürel diplomasinin dış politikanın vazgeçilmez bir aracı olduğunu kabul etmişlerdir⁵. İngiltere açısından bakıldığında, kültürel diplomasi ve propagandanın uluslararası ilişkilerde kullanılmasının diğer devletlerle kıyaslandığında nispeten daha geç ortaya çıktığı görülecektir. Bu noktada, Fransa, İtalya ve Almanya gibi devletler kültürel diplomasinin etkili bir propaganda aracı olduğunu İngiltere ve ABD'den daha erken dönemlerde keşfetmişlerdir. 1880'de Üçüncü Cumhuriyet Fransa'sında kurulan *Alliance Française* eliyle yabancı ülkelerde yürütülen kültürel diplomasi sayesinde siyasi ve ekonomik alandaki hedefler kısa süre içerisinde hayata geçirilmiştir⁶. Aslında İngiltere ve Fransa arasındaki rekabette Fransızlara büyük bir avantaj sağlayan kültürel diplomasiyi kullanma konusundaki maharetleri Mısır'da açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Mısır'da İngilizlerin ordusu varken Fransızlar düşüncelerini yerleştirmişler, İngiltere'nin kurduğu sayısız okula karşılık Fransızların eğitim felsefeleri ve son olarak Mısır'da yarattıkları organize bir felsefi düşünce bir kez daha kalemin kılıçtan keskin olduğunu ortaya koymuştur⁷.

İngiltere'yi kültürel diplomasiye yönelten belki de asıl neden, I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan siyasal durumdu. 1914-18 arasında kültürel propaganda İngiltere'de henüz yoğunluk kazanmamıştı. 1917'nin Ağustos ayında ise İngilizce kitapların ve süreli yayınlarının yabancı ülkelerde yaygınlık kazanması için bir komite oluşturulmuş, ancak çok sayıdaki toplantıdan sonra komite bu yöntemle hedeflerin gerçekleşemeyeceğine vurgu yapmıştır. Buna karşın, 1929 yılında dışişleri bakanlığı Fransa'nın kültürel propaganda için 500 bin, Almanya'nın ise 300 bin Sterlin harcayacağı tahmininde bulunmuştur. Dahası, İtalya'da bu alanda faaliyet yürütmesi için kurulmuş olan *Dante*

³ Cummings 2003, s. 1.

⁴ Ryniejska 2009, s. 7.

⁵ Finn 2003, s. 15.

⁶ Taylor 1981, s. 109; Leeper 1935, s. 204.

⁷ Parsons 1985, s. 9.

Alighieri Society toplam İtalyan bütçesinin %0,3'ünü alıyordu. Benzer şekilde Japonya tarafından 1934'te ihdas edilmiş olan *Kokusai Bunkwa Shinko Kwai* (Uluslararası Kültürel İlişkileri Güçlendirme Cemiyeti) de kültürel propagandanın küresel bir rekabet ortamı oluşturduğunu gözler önüne sermiştir⁸. Whitehall'da görevli yetenekli devlet adamları iki savaş arası dönemde çok önemli bir tehlikenin farkına varmışlardır. Şöyle ki Almanya ve İtalya gibi faşist rejimler yalnızca siyasi olarak değil, aynı zamanda kültürel mecrada da etki alanlarını genişletmenin imkânlarını zorlamışlardır. Bu yayılma İngiliz kültür çevresini de içine alan tehlikeli bir sonucu beraberinde getirmiş⁹, üstelik sadece Batı ve Doğu Avrupa'da değil, eski İngiltere sömürgeleri olan ülkelerde de bu durum geçerli olmuştur¹⁰. Bu tarihlere bakıldığında, 1920'de Wall Street Skandalı ve Avrupa'da devletler arasında rekabetçi bir sistemin ortaya çıkması gibi koşullarda İngiltere ile yabancı devletler ve milletler arasında kültürel ilişkilerin canlandırılması elzem hale gelmiştir¹¹. Nihayet Kasım 1934'te Lord Tyrell tarafından kurulan British Council, 1935-36 yılı için 6 bin sterlin ödenekle çalışmalarına başlamıştır. Savaş patlak verdiğinde British Council'in faaliyetlerinin ağırlıklı noktasını Alman ve İtalyan propagandasının yoğun bir şekilde yürütüldüğü Balkanlar, Türkiye ve Ortadoğu oluşturmuştur. Her ne kadar British Council sivil toplum örgütü olarak kurulmuş olsa da ilk yıllarda finansmanının tamamına yakını dış işleri bakanlığı tarafından sağlanmıştır¹². Daha sonraları kuruluşun finansman kaynaklarını çeşitlendirdiği görülmüştür. Hazineden alınan tahsisatın yanında, hayır kurumlarından alınan kaynaklar ve uluslararası organizasyonların verdiği yardımlar günümüzde de British Council'in gelir kalemleri arasındadır¹³.

British Council kurulduğu yıl olan 1934'ten itibaren günümüzde de kendine has çalışma pratiklere sahip olma özelliğini sürdürmektedir. II. Dünya Savaşı öncesinde birçok dünya lideri orduları ile dünyaya korku salmaya çabalarırken ve *mare nostrum* ve *lebensraum* gibi sloganlarla dünya barışını tehlikeye atarken İngiltere uluslararası ilişkilere yeni bir yaklaşım getirmiştir. Almanya ve İtalya gibi fevri açılımlar sergileyen ülkelerin aksine İngiltere, dâhice bir fikirle kültürel etkileşim sayesinde yabancı ülkelerde olabildiğince etki yaratacak bir kurumun temellerini atmıştır¹⁴. Böylece İngiltere'de propaganda faaliyetlerinin yürütülmesi için çalışan kurumlardan olan

---

⁸ Taylor 1981, s. 125-139.

⁹ Fyvel 1951, s. 363.

¹⁰ Parsons 1985, s. 4.

¹¹ Fisher 2009, s. 3.

¹² Adam 1949, s. 370.

¹³ Seymour 1957, s. 783.

¹⁴ Fisher 2009, s. 2.

Information Service ve External Services of the British Broadcasting Corporation'a British Council da eklenmiştir¹⁵.

British Council'ı diğer propaganda merkezlerinden ayıran husus, genellikle olumsuz çağrışımlar yapan propaganda tabirini kullanmaması olmuştur. 1930'larda Faşist Nazi Almanyası ve Sovyet Rusya bu tabiri zaten sıkça kullanmışlardır. Kültürel propaganda genellikle siyasi propagandadan ayırt edilerek British Council'ın amaçlarını ifade etmek için kullanılmaktadır¹⁶. Buna göre başka ülkelerde yürütülecek olan kültürel propagandayla öncelikle ulusal prestijini artırılması ve uluslararası anlamda insani gelişmişlik seviyesini yükseltmek gibi amaçlar gözetilmiştir Öte yandan Britanya kültürünü dış ülkelerde tanıtmak, İngiliz dilinin kullanım alanını genişletmek ve üçüncü ülkelerle sıkı kültürel ilişkiler kurmak gibi spesifik hedefler British Council'dan beklenen çıktılardır¹⁷. Kısacası British Council'ın kuruluşundan medet umulan hedefler; yabancı ülkelerin her birinde İngilizce çalışmalarının yürütülmesi ve desteklenmesi, yabancı okul ve üniversitelerde İngilizcenin öğretilmesi, Anglo-yabancı toplulukların desteklenmeleri, İngiliz konferansçıların gönderilmeleri ve son olarak Britanya kültürünü öğrenmek isteyenlere gerekli imkânların sağlanması şeklinde sıralanabilir¹⁸.

1. British Council'ın Türkiye'de Teşkilatlanması

1934 yılında British Council'ın Foreign Office'in bir yan kuruluşu olarak açılmasına kadar denizaşırı ülkelerde propaganda faaliyetleri, genellikle haber ve olguların yorumlanması esasına dayanıyordu. I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından dünyada İngiliz karşıtı propagandanın bertaraf edilmesi ve doğru bilgilerin elde edilip yaygınlık kazanması için profesyonel ölçülerde propaganda faaliyetlerinin gerekliliği anlaşılmıştır¹⁹. Öte yandan, dünya genelinde geleneksel İngiliz yaşam tarzı ve alışkanlıkları ile yakınlık kuran insanların yerine geçen yeni nesillerin eski kuşakların Britanya ile kurdukları yakınlık bağlarını devam ettirmelerinin British Council'ın kültürel faaliyetleri ile mümkün olacağı inancı yöneticiler arasında yaygın bir şekilde yer etmiştir²⁰. Bu doğrultuda harekete geçen İngiliz devlet adamları iki savaş arası dönemde artan Alman propagandasına karşı İngiltere'nin siyasi ve ticari çıkarlarını savunmak adına British Council'ı adeta Foreign Office teşkilatının bir birimi olarak kullanmışlardır. İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden'in büyük bir

¹⁵ Beeley 1971, s. 124.

¹⁶ Corse 2013, s. 23; Donaldson 1984, s. 25-33.

¹⁷ Gillan 1952, s. 30.

¹⁸ Leeper 1935, s. 206.

¹⁹ Taylor 1981, s. 144.

²⁰ Parsons 1984, s. 8.

önem attığı bu kuruluş özellikle Balkanlar'da yoğun bir şekilde faaliyet göstermiştir. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz ve Balkanların arz ettiği stratejik önem dolayısıyla özellikle bu bölgedeki tarafsız devletlerin (Portekiz, Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve Polonya) yoğun olarak odaklanması gereken ülkeler grubunu oluşturduğuna inanılıyordu. Daha da önemlisi, yaklaşan savaş ortamında bu ülkelerin müttefik devletler çizgisine çekilmesi hayati bir durum taşımaktaydı²¹.

British Council, kuruluşunun ardından 1935-36 yıllarında ilk faaliyetlerine İskandinavya'da başlamış, daha sonra da Akdeniz ülkelerinde örgütlenmeye hız vermiştir²². Bu bölgede Mihver Devletlerine karşı diplomatik bir silah olarak düşünülen British Council'in ilk şubesi Mısır'da kurulmuştur²³. Oldukça çalkantılı bir dönem olan 1930'lu yılların sonlarında yaygın bir örgütlenme ağı oluşturmayı amaçlayan İngiliz devlet adamları British Council'in Türkiye'deki şubesini 1940'ta kurmuşlardır²⁴. Türkiye ve İngiltere arasındaki bağları güçlendirmek amacıyla kurulan British Council savaş zamanında Türk ve İngiliz toplumları arasında kültürel diyalogun sağlanması ve iki toplumun yakınlaşması için çaba sarf etmiştir²⁵. British Council'in Türkiye'de kuruluşunun 75. yılı dolayısıyla Türkiye ofisi direktörü Margaret Jack düşüncelerini şu ifadelerle açıklamıştır: *İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllar, insanların bir lokma yiyecek derdine düştüğü yoksulluk zamanları... Bu kritik dönemde Birleşik Krallık'ta ülkeler arasındaki diyaloga katkı sunmayı, kültürel değişimin bir parçası ve öncüsü olmayı amaçlayan bir kuruluşun ilk adımları atılıyor. 1940 yılında Kültürel Değişimin bir parçası ve öncüsü olmak için Türkiye'deki şubesi açılıyor*²⁶.

1940 gibi nispeten erken bir dönemde kurulan British Council'in Türkiye'deki şubesi günümüzde 110 ülkede faaliyet gösteren kurumun en önemli addedilen 10 şubesi arasında gösterilmektedir²⁷. Türkiye'deki örgütlenmenin bu denli erken bir dönemde gerçekleşmiş olması, anılan tarihlerde müttefik devletlerin en önemli mücadele gündemlerini oluşturan faşizme karşı zemin kazanma hedefiyle alakalı bir durum olabilir.

British Council ile İngiltere'nin dışişleri bakanlığı arasında hiyerarşik bir ilişkinin olup olmadığı konusuna ilişkin müphem durum konusunda bir fikir

²¹ Atherton 1994, s. 29.

²² Taylor 1981, s. 151.

²³ Parson 1984, s. 6.

²⁴ "British Council Marks 75th Years in Turkey", *Hürriyet Daily News*, 18 Haziran 2015.

²⁵ "I Have Chosen Turkey: An Interview With Margaret Jack, British Council Director in Turkey", *İstanbul ArtNews*, 1 Haziran 2015.

²⁶ "Krizleri Aşmanın Biricik Yolu Diyalog", *Yurt Gazetesi*, 1 Haziran 2015.

²⁷ "British Council Marks 75th Year in Turkey", *Hürriyet Daily News*, 18 Haziran 2015.

vermesi açısından kurumun Türkiye'deki 75. yılının kutlandığı mekân olarak İstanbul'daki İngiltere Başkonsolosluğu'nun bahçesinin seçilmiş olması zikredilmeye değerdir²⁸. Törende yaptığı konuşmada British Council'ın Türkiye'deki 75 yıllık yolculuğunun hikâyesini anlatan Ciaran Devane, 75 yıl boyunca Birleşik Krallık ile Türkiye'den kişi ve kurumlar arasında uzun ömürlü güven ve dostluk ilişkisi tesis edildiğini belirterek: “Türkiye’den ve Birleşik Krallık’tan işbirliğine dayalı karşılıklı anlayışın önemine inanan çok sayıda kişi ve kurumun işbirliği ve katkısı olmadan bunu başarabilmemiz mümkün değildi. Bu yaklaşımımız; işbirliğini, yaratıcılığı, çeşitliliği, inovasyonu, karşılıklılığı ve sürdürülebilirliği teşvik ediyor” sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür²⁹. Yapılan bu kutlama toplantısı vesilesiyle British Council'ın Türkiye’de yürüttüğü faaliyetler konusunda da sunumlar yapılmıştır. İnsanları bir araya getirmek ve Birleşik Krallık’ta çalışmak isteyenleri teşvik etmek için İngilizce, sanat, eğitim ve toplum konularında faaliyet gösteren British Council aracılığıyla 1940’larda dil öğrenenlerin sayısı sekiz bin iken gelenen süreçte bu sayının 1,5 milyona ulaştığı ifade edilmiştir³⁰. Teknolojik imkânlar sayesinde dijital ağlarla hedef kitesini genişletmiş olan British Council'ın gelenen süreçte Türkiye'nin her yerinden kişi ve kurumlar için uluslararası fırsatlar sunduğu belirtilerek ayrıca bu kurumun Türkiye’de yabancı dil öğretiminin mevcut durumu ile ilgili resmi kurumlarla işbirliği içerisinde çalışmalar yaptığı açıklanmıştır³¹.

Kurulduğu tarihlerden itibaren Türkiye’de İngiliz Kültür Heyeti adıyla anılan British Council faaliyet sahasını genişletmek için devletin çeşitli kurumlarıyla işbirliğinin yollarını aramıştır. Günümüzde bu konuda pek bir sıkıntı yaşamadığı anlaşılan British Council'ın 1940’lı yıllarda hedef kitle olarak belirlediği eğitilmiş insan sermayesine ulaşabilmesi, dönemin koşulları düşünüldüğünde oldukça güçlü. Türkiye’de okuryazar oranının son derece düşük ve kırsal nüfusun genel nüfusa oranının son derece yüksek olduğu 1940’lı yıllarda faaliyet gösteren Köy Enstitülerinin British Council yöneticilerinin dikkatini çekmiş olması sürpriz bir durum sayılmamalıdır. Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında, toplumun kültür seviyesinin yükseltilmesi ve taşranın eğitim sorununu çözmek gibi amaçlarla temelleri atılan Köy Enstitülerini yakın takibe almış olan British Council'ın Türkiye bürosu hem bu deneyimi anlamak hem de işbirliğinin imkânını aramak için yoğun bir mesai sarf etmiştir.

²⁸ Törene katılanlar arasında İngiltere Başkonsolosluğu Leigh Turner, İngiltere Büyükelçisi Richard Moore, British Council Dünya CEO’su Ciaran Devane ve British Council Türkiye direktörü Margaret Jack başı çeken isimler arasındaydı. *Hürriyet Kelebek*, 21 Mayıs 2015.

²⁹ *İstanbul Ticaret*, 22 Mayıs 2015; *Şamdan*, 20 Mayıs 2015.

³⁰ *Turkish Time*, 1 Haziran 2015.

³¹ *Klass*, 1 Haziran 2015; *Bugün*, 1 Haziran 2015.

2. British Council Raporlarında Köy Enstitüleri Deneyimi

Osmanlı Devleti'nin dağılmasının hemen ardından bağımsız bir devlet olarak tarih sahnesine çıkan Türkiye Cumhuriyeti, kuşkusuz imparatorluk geçmişinden devraldığı kurumlar ve uygulamalardan yeni rejimin alt yapısını oluşturma sürecinde faydalanmıştır. Ancak, devlet yönetme felsefesi ve kamu diplomasisi açısından bu iki dönem arasında var olan muazzam farklılıkların en açık şekilde görülebildiği alan eğitim hizmetleri olmuştur. Osmanlı devlet adamlarının imparatorluğu ayakta tutabilmek amacıyla kurdukları modern mekteplerden umdukları en önemli eğitim çıktısı donanımlı sivil/asker idarecilerin yetiştirilmesiydi³². Bunun dışında, kitlesel eğitimin yaygınlaştırılması çoğu zaman teoride yapılan iddialı reformlara rağmen oldukça zayıf bir durum arz etmiştir³³. Buna mukabil, Cumhuriyet modernleşmesinde eğitim hizmetlerinden beklenen sonuçlar ulusal bir bilinç oluşturulması yönündeydi³⁴. Bu doğrultuda harekete geçen Cumhuriyet idarecileri halkın tamamını kapsayacak, dilde ve kültürde ortaklık oluşturmaya dönük bir eğitim hamlesi gerçekleştirmişlerdir³⁵. Bu dönemde batılılaşma ve modernleşme sloganlarıyla girişilen reformların kök salması ve topluma benimsetilmesinin en önemli yolu eğitim olarak görülmüştür. Toplumun modernleştirilmesi ve Batı aydınlanmasına eklenilebilmesi için okul sisteminin yaygınlaştırılması ve müfredatın Cumhuriyet yönetiminin ideallerine göre reforma tabi tutulması bir zorunluluk olarak görülmüştür³⁶.

Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitimin modernleştirilmesi için girişilen mücadelede yaşanan en büyük güçlük okullaşmanın yaygınlaştırılması konusuydu. Mevcut öğretmen sayısının el verdiği ölçüde hayata geçirilebilecek olan bu hedefin aşılması ciddi ve köklü önlemler almayı gerekli kılmıştır³⁷. Zira geçimi yüzde 80'lerin üzerinde tarıma ve hayvancılığa dayanan ve bu işleri iptidai koşullarda sürdüren nüfusun önemli bir oranını oluşturan kitleleri Cumhuriyet aydınlanmasına dâhil etmek, her şeyden önce okul ve öğretmen

---

³² Szyliowicz 2010, s. 415.

³³ Mears 1924, s. 124.

³⁴ Çiçek 2012, s. 236. XIX. Yüzyıldan itibaren modern devletler eğitim olgusuna yeni anlamlar yüklemeye başlamışlardır. Kitlelerin belirli düşünceler doğrultusunda endoktrine edilmeleri için işlevsel bir araç olarak görülen okulların yaygınlaştırılması devlet adamlarının temel meselelerinden bir olmuştur. Bu dönemden itibaren ders kitaplarının içeriğinin belirlenmesi ve müfredat programlarının belirli düşüncelerin aşılması yönünde şekillenmesi XIX. Yüzyılın Avrupalı devletleri gibi Osmanlı Devleti'nin de temel politikalarından birini oluşturmuştur. Bkz. Uyanık 2009.

³⁵ Saatçı 2011, s. 315.

³⁶ Ashekenazi 2007, s. 79.

³⁷ Vrooman 1927, s. 370.

sorununu aşmaktan geçmekteydi³⁸. Esasında, köy ve köycülük söylemi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren idarecilerin uyguladıkları politikalarda sık sık yer bulmuştur. Henüz Cumhuriyet ilan edilmemişken 1 Mart 1922 tarihinde Meclisi açış konuşmasında konuya değinen Mustafa Kemal Paşa; “İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar nur-u maarıftan mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh; bizim takip edeceğimiz maarıf siyasetinin temeli, evvela mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten içtinaben bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki, alelittlak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihi ve ahlaki malumat vermek ve amal-i erbaayı öğretmek maarıf programımızın ilk hedefidir” diyerek kendisinden sonraki devlet idarecileri için de uzun vadeli bir hedef koymuştur³⁹.

1935 nüfus sayımı verilerine göre; nüfusun yüzde 80’i 40.000 köyde yaşamakta ve ilk mektep çağına gelmiş yaklaşık 1.800.000 çocuğun yalnızca 370.000’i okula kayıtlı resmi öğrenci statüsündedir. Bu koşulların hüküm sürdüğü dönemde eğitim teşkilatında görevli olan uzmanların üzerinde en çok düşündükleri konuların başında bu sorun gelmekteydi. Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte yeni rejimin gereklerine uygun bireyler yetiştirilmesine dönük eğitim sisteminde köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu noktada, ilk mekteplerle birlikte ortaokulların da parasız eğitim vermeleri sağlanmıştır⁴⁰. Dönemin öncü eğitimcilerinden biri olan İsmail Hakkı Tonguç (1876-1960) pratik eğitimin köylere taşınması için önemli çalışmalar yapmıştır⁴¹. 1936 yılından 1960’a kadar 15 kitap yazarak kitle eğitimi sorunlarının çözümüne katkı sunan Tonguç’un en önemli icraatı Köy Enstitülerinin kuruluşu için yapmış olduğu çalışmalarıdır⁴². Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç’un köylerin eğitim sorunlarını aşmak için giriştikleri uzun uğraşlar sonucunda 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı kanunla Köy Enstitüleri projesi hayata geçirilmiştir⁴³. Kentlerden uzakta, kırsal çevrelerde kurulan Köy Enstitülerinin sayısı zamanla 21’i bulmuştur⁴⁴. Çeşitli

³⁸ Sakaoğlu 2003, s. 183.

³⁹ *Atatürk’ün Maarife Ait Direktifleri*, 1939, s. 6. Sakaoğlu’na göre; gerçekten de millet mekteplerinin açılmasına rağmen köylü imzasını atmaktan acizdir. Öğretmenler, köylünün okuma-yazma zevkini kavrayamamış olduğu inancındadır. O yıllarda köy çocukları, tek öğretmenden üç yıl zarfında alabildikleri eğitimle sosyal ve ekonomik hayata atılmaktadırlar. Köyler, eski devirden kalma mescit ve cami odalarının okul olarak kullanılması ilkelliğinden kurtarılamamıştır. Bkz. Sakaoğlu 1992, s. 69

⁴⁰ Koç 2007, s. 21.

⁴¹ İsmail Hakkı Tonguç’un yaşamı ve eğitimci yönü için bkz. Yalçın 2006.

⁴² Stone 1973, s. 154.

⁴³ *Resmî Gazete*, Sayı. 4491, (22 Nisan 1940), s. 13682.

⁴⁴ Akyüz 2007, s. 391.

değişkenlere göre ülke çeşitli bölgelere ayrılarak kurulacak olan enstitüler için köy yerleşimlerine yakın yerler belirlenmiştir⁴⁵.

Köy Enstitülerinde verilen eğitimi üç boyutta ele almak gerekmektedir. Köylerde yaşayan gençlerin modern yaşam koşullarına alıştırmaları için pratik bir eğitime yer verilerek taşra eğitim sosyolojisinin temel alındığı bir eğitim anlayışı uygulanmış ve öğrencilerin görgü ve ufuklarının genişletilmesi için drama ve film gibi görsel sanatlara ziyadesiyle ehemmiyet verilmiştir. Zihinsel ve sosyolojik olarak edindikleri kazanımların yanında, okul inşa etme ve modern tarım teknikleriyle görev yapacakları köylerde bir kalkınma hamlesi başlatmaları enstitü mezunlarıyla ulaşılmak istenen hedeflerden biriydi⁴⁶. Gerçekten de Köy Enstitülerinde eğitim anlayışı pratik bir yaşamın inşa edilmesi üzerine kurgulanmıştı. Öğrenciler ders araç gereçlerini üretmekle kalmıyor, eğitimin ortamının fiziki şartlarını oluşturuyor, hatta ipeş malzemelerinin üretilmesinden de sorumlu tutuluyorlardı⁴⁷. Görülüyor ki, burada okul ile toplum arasında organik bir bağ kurulmaya çalışılıyordu. Toplumun eğitim ve öğretim sürecine dâhil edilmesi sonucunda çift yönlü bir etkileşim kurulmasına çalışılacaktır⁴⁸. İlk mezunlarını 1944 yılında veren ve 1954'te resmi olarak kapatılan Köy Enstitülerinin son akademik yılı ise 1951-1952 olmuştur. Toplamda 25.986 öğrencinin yetiştirildiği Köy Enstitüleri ile ilgili kanununun yasalaştığı gün 148 milletvekilinin oylamaya katılmayarak tepki gösterdiği günden başlamak üzere⁴⁹, bu eğitim kurumları 1940'lı yılların ortalarından itibaren giderek artan bir dozda hem muhalefet kanadından hem de CHP Hükümetinin içinden şiddetli şekilde eleştiriye uğratılmıştır⁵⁰. Aktif eğitim süresinin beş yılı geçmemesine rağmen günümüze kadar akademik ve popüler tartışmalara konu olmaya devam eden bu kurumları ciddi bir akademik araştırmaya konu eden ilk araştırmacı olan Fay Kirby'e göre; Köy Enstitüleri, Türk toplumu üzerine daha önce hiçbir eğitim müessesesinin yapamadığı ölçüde tesir etmiştir⁵¹.

2.1. British Council'in Değerlendirmelerinde Türkiye'nin Mevcut Eğitim Altyapısı ve Köy Enstitülerinde Eğitim Pratikleri

Türkiye'de 1940 yılında açılan British Council Ofisi yetkilileri, resmi çevrelerle kurdukları temaslar sayesinde Köy Enstitüleri ile ilgili verilerin

---

⁴⁵ Başaran 1974, s. 11.

⁴⁶ Stone 1973, s. 155.

⁴⁷ Apaydın 2014, s. 60.

⁴⁸ Tonguç 1970, s. 240.

⁴⁹ Gündüz 2016, s. 8.

⁵⁰ Yiner 2012, s. 307-317.

⁵¹ Kirby 1962, s. 7.

derlenmesi ve mevcut eğitim hizmetlerinin niteliği ile ilgili son derece ayrıntılı ve kesin bilgilere ulaşımlardır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan bir rapora dayanılarak yapılan değerlendirmeye göre; Türkiye'deki mevcut 40 bin köyden 32 bininin nüfusu 400'ün altında olup nüfusu 150'nin altında olan köylerin adedi ise 16 bindir. Bu köylerden sadece 4.499'unun öğretmeni varken 3.815 köyde öğretmenler görevlendirilmiş, 31 bin köy ise fiili eğitim hizmetinden yoksundur. Bu öğretmen açığının giderilebilmesi için 20 bin öğretmene ihtiyaç duyulurken, bu sayının elde edilebilmesi için de pratik yöntemlerin takip edilmesi elzem görülmüştür⁵². Dolayısıyla, büyük bir harcama yapmadan eğitimi köylerde yaygınlaştırmak için; 400'den az nüfusa sahip olan köylerde öğretmenlerin profesyonel bir eğitime alınması ve diğer köyler için de enstitüler kurmak amaçlanmıştır⁵³.

British Council'in Türkiye'deki yetkilileri mevcut eğitim ortamının değerlendirilmesi için başvurdukları resmi istatistiklerdeki bilgileri Londra'daki genel merkeze bildirmişlerdir. 1935 nüfus sayımı sonuçlarına göre, erkek nüfusun %76,7'si ve kadın nüfusun %91,8'si okuma yazma bilmiyordu. 10 binin altındaki nüfuslu yerlerde okur-yazar olmayanların yüzdesi %89,3 iken 10 bin üzerindeki yerlerde bu oran %59,7'ye düşüyordu. 1940'da şehirlerdeki okul çağındaki çocukların %39,4'ü, köylerdekilerin %78'si okuma yazma bilmiyordu. Aynı istatistiklere göre, 7-16 yaş aralığındaki çocukların sayısı 3.749.909'du ve bunların %70,6'sı nasıl okunup yazılacağını bilmiyordu. Bu istatistiklere göre şehirlerdeki zorunlu okul çağındaki çocukların %60'ına, köydekilerin ise sadece %20'sine temel eğitim veriliyordu. Bu yüzden köylerdeki okullaşma oranının yükseltilmesi için bir çaba gösterilmeliydi⁵⁴. 1940 nüfus sayımı verilerine göre 3.800.000 olan öğrenim yaşındaki çocuk sayısının %70'i okul ve eğitim imkânından yoksun bir durumdaydı⁵⁵. Ayrıca o ana kadar köylerde öğretmenlik yapacak olanların Türkiye'deki büyük kentlerdeki okullarda eğitilmesinin başlı başına bir zaaf teşkil ettiğini düşünen İngiliz yetkililer bu eğitimin ancak şehir hayatına uygun olduğunu iddia etmişlerdir. Buna karşılık, aynı raporda yer alan bilgilere göre; köy öğretmenlerinin öğretmenlik yapacakları köy şartlarında eğitilerek bu bölgelerde görev yapacak eğitim personelinin asgari tarım bilgisine ve yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Ayrıca, mesleki ve kültürel bilgileri köye yararlı olmalı, bunun yanı sıra, köy şartlarında kendilerine yararlı olacak

⁵² The National Archive (TNA), Records of the British Council (BW) 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944, s. 2.

⁵³ TNA BW, 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944, s. 2.

⁵⁴ TNA BW, 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944, s. 1.

⁵⁵ TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod, Ref: Atraction Tur 36/10, March 14, 1945.

bir zanaat dalında uzmanlaşmaları da sağlanmalıdır. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için yılda 1500-2000 köy öğretmeninini yetiştirilebileceği Köy Enstitüleri yasası parlamentodan geçirilmiştir⁵⁶.

Köy Enstitülerinin çalışma sistemi ile ilgili gözlemlerini aktaran British Council yetkililerine göre, enstitülere alınacak öğrencilerin sağlıklı ve yetenekli gençlerden seçilmesine dikkat edilmiş ve köy ilköğretimini tamamlamış olmaları gerektiği düşünülmüştür⁵⁷. 1940 yılında köylerin yalnızca %20'sinin eğitim imkânına sahip olduğu düşünüldüğünde söz konusu hedef öğrenci kitlesine erişmek de ayrı bir güçlüğü⁵⁸. Enstitülerden mezun olacakların köylerde 20 yıl süreyle çalışma zorunluluğuna dikkat çekilen bir raporda öğretmenlerin köylerde tüm pratik işleri öğretmen yükümlülüklerinin olduğu, kendilerine tahsis edilecek olan arazilerde tarım yapma imkânına sahip oldukları ve sınırlı bir nüfusa malik olan köylere ise öğretmenlerin gönderileceklerine yer verilerek her 10 öğretmenli köyün bir grubu oluşturacağı, ayrıca bu köyler için gezici öğretmenlerin görevlendirileceği ifade edilmiştir⁵⁹.

British Council Türkiye temsilcisi Mr. Brander'ın Ankara Radyosunda yayınlanan bir programa katılarak Köy Enstitüleri üzerine bir mülakatta bulunması ve mülakatta ifade ettiği düşünceleri oldukça dikkat çekicidir: *Bu gece size herhangi bir özel enstitüyü tanıtmak yerine Köy Enstitülerinin ne demek olduğu ile ilgili düşüncelerimi söylemek istiyorum. Tanınmış bazı düşünürler, Köy Enstitülerinin Türkiye için en büyük umut olduğunu söylüyorlar. Fakat birisini ziyaret ettiğinizde, ne etkileyici binalar ne de tam donanımlı ekipmanlar görürsünüz. Köy Enstitülerini oluşturan küçük topluluklar umut uyandırıyorlar çünkü Türkiye'yi değiştirmekten başka bir amacı olmayan bir vizyon ve fikrin parçasıdır. Düşünürler, bu fikrin arkasındaki gerçek kırılmanın farkındalar. Köylü ve şehirli insan arasındaki uçurumu görüyorlar. Genellikle biz yabancıların Türkiye hakkında yazarken ya da konuşurken düşündüğü şehirli insanlardır çünkü karşılaştığımız ve anladığımız kısım budur. Şehirli halk, bizimle aynı ilgiye sahiptir ve aynı bilgi ve kültür kaynaklarına ulaşabilmektedir. Fakat demokratik bir Türkiye'nin geleceği, yüz yıllardır aynı hayatı yaşayan okuma yazma bilmeyen milyonlara dayanmaktadır. Köy Enstitüleri, bu hayat tarzına sahip olanların memnuniyetsizliklerini bildirmek için bir araç olarak görülüyor*⁶⁰.

⁵⁶ TNA BW, 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944, s. 2.

⁵⁷ TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod: Village Institutes, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945, s. 1.

⁵⁸ TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod, Villages Institutes, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945, s. 1.

⁵⁹ TNA BW, 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944, s. 3.

⁶⁰ TNA BW, 61/10, Script for Broadcast from Radio Ankara, Ref: Inst/1, March 14, 1945.

Konuşmasının ilerleyen bölümlerinde Köy Enstitüleri fikrinin arkasında yatan cesaret ve zekâyı anlatmaya ayıran Branson, son zamanlarda kapılarını Batı geleneklerine açan Türkiye’de özellikle uzmanlık alanları ve iktisadi sınıflar için eğitim sistemlerinin modernize edilmesinin mazur görülebileceği, ancak daha az gelişmiş kitleleri oluşturan köylülerin unutulmasının affedilemez bir hata olacağını açıklayarak, bu durumun fark edilmesi ve zorluklarla baş edilmesinin gerçek bir cesaret örneği olduğunu belirtmiştir⁶¹. Konuşmasının bu bölümünde İngiltere’nin taşra eğitimi ile Köy Enstitüleri deneyimini karşılaştıran Branson, İngiltere’de sanayi ve iletişim ağlarının gelişmesiyle eğitimin yaygınlaşma imkânı bulduğu belirtmiş, buna karşılık Türkiye’de sanayideki gelişmelerin taşıyıcı kalkındıramadığı yorumuna yer vermiştir. Öte yandan, İngiltere’de ve Türkiye’de halkın eğitilmesine şehirlerden başlanmasına karşın Türkiye’de nüfusun büyük bir kısmının köylerde yığılı olması ortaya farklı bir tablo çıkarmıştır⁶². Ancak Köy Enstitüleri sayesinde İngiltere’nin eğitim seviyesinin kısa sürede yakalanabileceğinin belirtildiği bir başka raporda; her iki ülkenin eğitim hedefleri ve felsefesinin aynı olmasına rağmen Türkiye’deki eğitimin başarısının kitaplarla ya da ekipmanlarla değil; eğitim hayatına kendini adanmış eğitimcilerle mümkün olacağı düşüncesine yer verilmiştir⁶³. Branson, Köy Enstitülerine yapmış olduğu ziyaretler neticesinde edindiği izlenimleri şu ifadelerle aktarmıştır:

Bir Köy Enstitüsü, tercihen şehirlerden uzakta kurulmuş bir eğitim kurumudur. Öğrenciler genellikle köylerde doğmuş ve materyalleri ve araçları köyde yapılmıştır. Sadece, bu toplulukta daha iyi aletler yapmayı bilen, daha iyi ve güzel evler inşa eden, yiyecekleri daha iyi pişiren, daha güzel desenlerle daha kalın dokumalar yapan, daha kolaylıkla çekilecek arabalar yapan bazı insanlar vardır. Bunlar, enstitünün çalışanlarıdır. Köyde doğmuş ya da yetişmiş olmayabilirler. Aslında bazıları büyük şehirlerin yerlileridir. Bazıları da Amerika’da ve Avrupa’da eğitim görmüştür. Ama çoğunda vizyon ve adanmışlık vardır. Onlar enstitünün en değerli varlıklarıdır ve bir ülke böyle vatandaşlara sahipse zengindir. Topluluğun diğer üyeleri 3-4 yıl eğitim alıp köyelerine misyoner olarak geri dönecek çocuklardır. Bu çocuklar eskiden yapılan şeylerden farklı şeyler yapmayacaklar ancak temizlik değeriyle, yeni bir bakış açısıyla belki de müzik dans ya da resim oyunculuk ile daha iyi üretim yapacaklar. Köy Enstitülerinin kurulmasının ardındaki zekâ, bu enstitülerin alçakgönüllülük ve deneye dayalı olması. Köylüyü yüzyıllardır süren

⁶¹ TNA BW, 61/10, Script for Broadcast from Radio Ankara, Ref: Inst/1, March 14, 1945, s. 1.

⁶² TNA BW, 61/10, Script for Broadcast from Radio Ankara, Ref: Inst/1, March 14, 1945, s. 2.

⁶³ TNA BW, 61/10, Hasanoğlan Village Institute, Ref: Atraction Tur 36/10, March 14, 1945, s. 4.

*akılsızlığından uyandırmak temel amaç... Çünkü köylü boğucu bir ortamla çevrelenmiş. Demokrasinin ruhunda, daha iyi yaşam için insanları mutlu etmek ve kendilerinin karar verdiği daha iyi şartlarda yaşamaları var*⁶⁴.

Köy Enstitülerinde takip edilen eğitim programı son derece özgün nitelikler taşıdığından bu durum British Council yetkililerinin dikkatini çekmiştir. Enstitülerde oldukça rahat bir disiplin anlayışının hüküm sürdüğüne değinilen yazışmalarda pratikte neredeyse sınıf ya da kesin bir öğretim programının olmadığına altı çizilerek her ders için planlanan saat sayısının belirlendiği ve bazı sınıf çalışmalarının da daha esnek olması gerektiği yorumu yapılmıştır. Çünkü bazı sınıflarda istisnai olarak katı bir şekilde ders planına bağlılık gösterilmesinin bu enstitülerin sağlamaya çalıştığı atmosferle örtüşmediği yorumu yapılmıştır. Bunun yanında, enstitülerdeki uygulamaya dönük eğitim anlayışını ortaya koyan en önemli gösterge standart bir sınav sisteminin olmayışıdır. Yaygın uygulamaya göre, öğrenciler herhangi bir bölümden öğretenlerin tahminleri doğrultusunda mezun oluyorlar, bu durum da değerlendirme sisteminin resmi kayıtlardan yeterince takip edilmesinin önünde bir engel teşkil etmiştir⁶⁵.

Köy Enstitülerinin daha yakından gözlemlenebilmesi için Hasanoğlan ve Arifiye Köy Enstitülerine ziyaret gerçekleştiren British Council yetkilileri edindikleri izlenimleri bağlı buldukları Londra'daki merkez ofise göndermişlerdir. Hasanoğlan Köy Enstitüsü ile ilgili aktarılan gözlemler, kurumun daha çok fiziki özelliklerini betimleyici niteliktedir. Kaba tuğla malzemesinden yapılan tek katlı 20'ye yakın dikdörtgen binalar çok geniş bir alana yayılmış durumdadır. En yakın bloklar bile aralarında bahçe olacak alanlara ayrılmış ve bu alanlar ağaç dikimi için planlanan yerler arasındadır⁶⁶. Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü gezen İngiliz yetkililerin canlı bir anlatımla tasvir ettikleri eğitim ortamı zaman zaman eleştirel yorumlara konu olmuştur. Öğrencilerin yaşam alanı ile okul alanını ayıran bir farklılığın olmaması yetkililerin sakıncalı bulduğu bir durumdur. *“Yapım aşamasındaki açık hava tiyatrosu basit bir teraslama ve basit bir sahnedan oluşuyor. Yerel özellikteki taşlar kullanılmış. Tiyatronun arkasında bozkırdan başka bir şey yok. Bu binanın yanına yaklaşan birisi yüzyıllardır toprak altında kalmış ve ortaya çıkarılmış tarihi bir yapı izlenimi alıyor. Zamanla bu salon yemekhaneye dönüşmüş. Biz gördüğümüzde öğle yemeği hazırlanıyordu. ... 20 viyolonselistin basit ezgiler çaldığı bir müzik sınıfı gördük. El dokuması ve makine dikisi ile*

⁶⁴ TNA BW, 61/10, Script for Broadcast from Radio Ankara, Ref: Inst/1, March 14, 1945, s. 2.

⁶⁵ TNA BW, 61/10, Hasanoğlan Village Institute, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945, s. 4.

⁶⁶ TNA BW, 61/10, Hasanoğlan Village Institute, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945, s. 1.

marangozhanede plakaların kesilmesini ve demirin dövülmesini izledik. Bireysel öğrenme güçlüğü yaşayan küçük öğrencilerin olduğu bir sınıfı ve daha büyük çocukların deney yaptığı bir laboratuvarı ziyaret ettik” şeklindeki gözlemler ise iç karartıcı bozkır ile eğitim yoluyla aydınlanma umudu arasındaki tezadı ortaya koymuştur⁶⁷.

British Council’ın Türkiye temsilcilerinin Arifiye Köy Enstitüsü’ne düzenledikleri gezi ile ilgili tuttukları raporlarda yer verdikleri diğer bir husus da enstitülerdeki eğitim sürecinin gündelik yaşamı da içine alan bir durum arz etmesiydi. Prof. Du Val, Mrs. Henn Collins, Prof. Hamley ve Mr. Orton’dan oluşan heyetin yer aldığı Arifiye Köy Enstitüsü ziyareti de raporlaştırılmıştır. Aynı grubun iki yıl önce gerçekleştirdiği ziyarete göre bu defa önemli değişikliklere şahitlik ettikleri ifade edilmiştir. Bu değişikliklere göre; iki büyük yemekhane eklenmiş, tüm atölyeler (marangozhane, metal işleri, demircilik, sanat) genişletilmiş ve iki yıl önce okulun ihtiyaçlarına cevap veremeyen metal işleri atölyesinin gelişimi ise şaşırtıcı bulunmuştur. Rapora göre, öğrenciler sadece aletleri kullanmakla kalmıyor, aynı zamanda masa-sandalye, pencere çerçevesi ve kapılar, cıvata dişleri, menteşeler gibi eşyalar yapıyorlar, tank ve su depoları da inşa ediyorlardı⁶⁸. Bunun dışında, Arifiye Köy Enstitüsü’nde öğrencilerin köy hayatı yaşadığına vurgu yapılmıştır. Buna göre zamanlarının büyük çoğunluğunu toprakla uğraşarak geçiren öğrenciler çok çeşitli sebze ve meyve üreticiliği başta olmak üzere tahıllar da yetiştirmiş ve iki yıl önceki amatör çiftçilerin yerini profesyonel üreticiler almıştır. Raporun ilerleyen kısımlarındaki şu ifadelerle ise Arifiye Köy Enstitüsü’nün İngiliz heyet üzerinde bıraktığı etki tasvir edilmiştir:

Öğrencilerin enerjisi, okul, atölye ve tarla ile sınırlı değil, pek çoğu yol yapımı ve bina inşası ile ilgili. Birkaç yıl içinde, yaptıkları işlere gururla bakacaklar, şüphesiz ki. Yatakhaneler hem tasarımcılarını hem de tuğlaları elleriyle koyan çalışanları gururlandırıyor. Kızlar ve erkekler arasındaki doğal ilişki beni etkiledi. Ziyaretimizden kısa bir süre sonra, orkestra ve koronun prova yaptığı müzik odasını ziyaret ettik. Okulun müziği büyük bir ilerleme göstermiş. Müdür ve çalışanların kibarlığı çok etkiledi. İşleriyle çok ilgilendikleri ve yaptıklarını bize göstermeye çok hevesli oldukları belliydi. Bu ziyaretimde sadece bir eğitim kurumu değil, aynı zamanda Türkiye’nin geleceğine dair bir vizyon gördüm. Arifiye hem bir örnek hem de sembol...

⁶⁷ TNA BW, 61/10, Hasanoğlan Village Institute, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945, s. 2.

⁶⁸ TNA BW, 61/10, From Michael Grant-Ankara to M.H. S. Everett-London, (Prof. Hamley Report), Ref: SCH/ARIF/1, May 26, 1944.

Anadolu köylerinin söz konusu tarihlerdeki durumu düşünüldüğünde, kuşku yok ki Köy Enstitülerinin başarılı sonuçlar doğurmaları konusundaki ümitler çok belirgin değildi. Bu ütopyanın ulaşılabılır hale getirilebilmesi için idealist eğitimciler ihtiyacı vardı. Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü ziyaret eden İngiliz heyetin gözlemlerine göre 20'li yaşlarının başlarında genç erkek ve kadınlardan oluşan bir eğitim ekibi Enstitüde görev yapmaktaydı. Söz gelimi, konservatuardan mezun olmuş bir müzik öğretmeni enstrüman derslerine girerken, Amerikan üniversitesinde eğitim görmüş bir sosyolog da bir yandan derslere girerken diğer yandan da Hasanoğlan köyündeki köy hayatıyla ilgili sosyolojik bir araştırma yürütmüştür. Üstelik Ankara Üniversitesinin tarım enstitüsünden profesörler son sınıf öğrencilerine ders vermek için haftada bir veya iki kez Hasanoğlan Köy Enstitüsünü ziyaret etmişlerdir⁶⁹.

2.2. Köy Enstitülerinde Kültürel Propaganda veya İkili İşbirliği İmkânını Zorlamak

British Council yetkilileri tarafından Köy Enstitülerine düzenlenen ziyaretler sonucunda edinilen kanaat, bu kurumların Türkiye'nin kültürel ve bilimsel inşasında önemli bir yer işgal ettikleri yönünde olmuştur. Ziyaretlerde yapılan gözlemlerin yer aldığı raporlara bakıldığında, öncelikle İngiliz Kültür Heyeti'nin bu kurumlardan fazlasıyla etkilendiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında, Türkiye'de dönemin devlet adamlarının Köy Enstitülerini salt bir eğitim projesi olmaktan ziyade, ülke olarak kalkınmanın ve toplumsal aydınlanmanın bir unsuru gibi algılamış oldukları gerçeği, İngiliz yetkililerin bu kurumlara daha yakından tecrübe etmeleri için tartışmasız bir gerekçe oluşturmuştur. İki savaş arası dönemde Avrupa ülkelerinin giderek uzmanlıklarını arttırdıkları kültürel diplomasinin Türkiye'de Köy Enstitüleri aracılığıyla yürütülebileceği hususu British Council'ı harekete geçiren bir gerekçe olarak görülmüş olmalıdır, zira British Council Türkiye direktörü D. M. Brander tarafından Londra ofisine yazılan bir yazıda Türkiye'deki Köy Enstitüleri ile İngiltere'de faaliyet gösteren Ulusal Genç Çiftçiler Kulüpleri Federasyonu (The National Federation of Young Farmers' Clubs) arasında işbirliği geliştirilmesi için bir teklif götürülmüştür. British Council'ın Londra temsilcisi Dr. Lloyd'un TNFYF direktörüne iletmesi için Köy Enstitüleri ile ilgili bir rapor gönderilmiş ve Türkiye'nin hâlihazırda öğrenecek çok şeyinin olmasına karşın öğretecek bir şeyinin bulunmadığı yorumu yapılarak Köy

---

⁶⁹ TNA BW, 61/10, Hasanoğlan Village Institute, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945, s. 3.

Enstitülerindeki son sınıf öğrencileri ile çalışanlar arasındaki ilişkinin tıpkı İskoçya'daki genç çiftçileri hatırlattığına değinilmiştir⁷⁰.

Brander'a göre, Türkiye'de daha önce bir tarım fuarı yapılmadığı için Türkiye'deki British Council ofisine acilen bir tarım danışmanının atanmasıyla Türk yetkililerin ilgisinin bu konuya çekilmesinin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, gelişmiş çiftçilik metotları, öğrenci değişim programları ve bazı gösterilerle Köy Enstitüleri ve TNYFY arasında işbirliğinin yolları aranmalıdır. Buna göre, İngiltere'deki genç çiftçilerin Türkiye'deki teknik okullardan ziyade Köy Enstitüleri ile bağlantılarının kurulması gerekmektedir. Köy Enstitülerinden İngiltere'ye gönderilmesi düşünülen öğrenciler için kapsamlı bir bütçeye ihtiyaç duyulmadığını düşünen Brander, öğrencilerin İngiltere'deki çiftliklere yerleştirilmeleriyle ayrıca kendi masraflarını da çıkarabileceğini ileri sürmüştür⁷¹. Brander'ın bu içerikteki düşüncelerini içeren raporu inceleyen Londra Ofisi, İngiliz Kültür Heyeti'nin eğitim departmanının çalışmalarından dolayı memnuniyetlerini belirten bir cevap vermiştir. Öte yandan, verilen cevapta Köy Enstitüleri ziyaretlerine katılan Prof. Hamley tarafından Times'ın eğitim bülteninde yayınlanmak üzere bir makale yazılması gerektiği, bu yolla Türkiye'de kamuoyunun da dikkatinin çekilebileceği düşüncesine yer verilmiştir⁷². İngiltere'deki TNYFY ile Köy Enstitüleri arasındaki işbirliği düşüncesi British Council'ın Londra'daki yetkililerini de heyecanlandırmış olacak ki İngiliz Kültür Heyeti'nin Türkiye temsilcisi Michael Grant'a yollanan bir yazıda Brander'ın faaliyetlerinin bu iki kurum arasındaki işbirliğini sağlayacağına olan inancın yanı sıra, Köy Enstitülerinin bu işbirliği sayesinde gelişme olanağı bulacakları belirtilmiştir. Bunun yanında, British Council'ın bilim dairesinin bir an önce tarım konusunda uzmanlaşmaya gitmesi gerektiğinin de altı çizilmiştir⁷³.

British Council'ın Londra bürosu tarafından TNYFY Mali İşler Sekreteri Major Hills'e gönderilen bir yazıda, yurtdışından davet edilmesi düşünülen öğrencilerin ne kadar süreyle konaklatılabilecekleri sorulmuştur. Yazıdan ayrıca TNYFY tarafından Türkiye'de faaliyet gösteren Köy Enstitülerine bazı kitapçık ve tanıtım broşürlerinin de gönderilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu materyaller sayesinde federasyonun Türkiye'de daha iyi tanınmaya başladığına yer verilerek kurumun diğer yayınlarının listesi de talep edilmiştir⁷⁴.

⁷⁰ TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod: Village Institutes, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945.

⁷¹ TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod: Village Institutes, Ref: Axtraction Tur 36/10, March 14, 1945.

⁷² TNA BW, 61/10, From M. H. S. Everett to D. M. Brander, Tur/20/3, April 23, 1945.

⁷³ TNA BW, 61/10, From J. G. Growther (London) to Michael Grant, TUR/20/3, February 1, 1945.

⁷⁴ TNA BW, 61/10, From J. G. Growther (London) to Major Hills TUR/20/3, January 15, 1945.

Köy Enstitülerinin Türkiye’de okuryazar sayısının arttırılmasının yanında bu kurumların tarımsal eğitim alanındaki önemi British Council yetkililerinin dikkatini çeken konuların başında gelmekteydi. Türkiye’de tarımın geliştirilmesi konusunda İngiliz tecrübesinin işe koşulması ve bu sayede İngiltere’nin diplomatik bir kanala sahip olması bu noktada üzerinde durulan bir husus olmuştur. İngiliz Kültür Heyeti’nden Mr. Brander’a, Köy Enstitülerine yapmış olduğu ziyaretlerde görüştüğü Türk yetkililer, enstitülerin özellikle tütün tarımı ve ormancılık gibi alanlarda ihtiyaç duyduğu mütehassısların İngiltere tarafından gönderilip gönderilemeyeceği sorusu sorulmuştur. Savaş sırasında Alman bilim adamlarından boşalan pozisyonlarda görevlendirilmek üzere bir kimyager, bir botanik bilimci ve bir böcek bilimcinin İngiltere’den gönderilmesi talep edilmiştir. Brander’a göre, enstitü yöneticileri modern tekniklerin gerisinde kaldıklarını fark etmişlerdir. Bu nedenle British Council’ın Türkiye bürosu bu konuda harekete geçerse en azından bir veteriner ve bir bilim adamı olmak üzere iki uzman personelin görevlendirilmesi gerekmektedir⁷⁵. Brander’a göre; bu memurlar tüm günlerini ders anlatma ile geçirebilir ve sonuçlanan araştırmaları takip edebilecektir. Aslında memurların zamanlarının çoğu kitap, dergi ve dolaylı olarak birinci sınıf öğretim materyali olabilecek konsey bültenine harcanacaktır. Bu memurlar yönetsel iş için sıklıkla seyahat etmek zorunda olacaktır. Türk tarımının tüm türlerini araştırmak için teşvik verilecek ve toplumun büyük bir kesimine erişme imkânı oluşacaktır. Öte yandan, yapılan değerlendirmeye göre Türkiye’de çalışanlarının %90’ı tarımsal kesimi oluşturduğundan, Britanya tarımı Türkiye üzerinde etki yapana kadar Britanya kültürü hiçbir zaman bu denli yayılma olanağı bulamamıştı. Köy Enstitülerindeki tarımsal eğitime destek olunması ve İngiltere’nin tarım alanındaki tecrübelerinin aktarılması için British Council yetkililerinin bu enstitülere düzenledikleri gezilerde bülten, broşür, dergi ve kitap gibi malzemeler dağıtılmıştır⁷⁶.

Köy Enstitüleri ile TNYFY arasındaki işbirliğinin sağlanması yolundaki çabalar artan bir yoğunlukla devam etmiştir. British Council Londra ofisinden Dr. B. Lloyd tarafından Ankara ofisine gönderilen mektupta bilim kısmındaki eleman eksikliğinin giderilmesi için yakın bir zamanda çalışmalara başlanacağını açıklamıştır. Daha sonra, Londra ofisinden Mr. Crowther ve Watson adındaki yetkililerin bilgisine başvurdukları TNYFY Mali İşler Sekreteri Major Hills, birçok konuda işbirliğine açık bir tutum sergilemiştir. Yapılan görüşmede daha önce tarım eğitimi konusunda gönderilmiş olan broşür ve kitaplara ek olarak yenilerinin de istenildiği takdirde gönderilebileceği bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca, Brander’ın Köy Enstitüleri ile ilgili

⁷⁵ TNA BW, 61/10, M. H. S. Everett to Michael Grant TUR/20/3, October 4, 1944.

⁷⁶ TNA BW, 61/10, M. H. S. Everett to Michael Grant REF: INS:1, June 12, 1944.

gözlemlerini aktardığı raporların daha açık bir dille kaleme alınmasının da Major Hills'in konuya olan ilgisinin sağlanması noktasında faydalı olacağı belirtilmiştir⁷⁷. Köy Enstitüleriyle iş birliğinin sağlanması noktasında TNYFY nezdinde başlatılan girişimler neticesinde Major Hills'in konu ile alakalı nihai görüşü elde edilmiştir. British Council'in Londra ofisinden Crowther gönderilen yazıda konu bütün detaylarıyla ele alınmıştır. İngiltere'de tarımın genel yapısı ve uygulanan yöntemler gibi konularda süreli yayın ve kitapların sağlanmasına sıcak bakılmasıyla beraber, savaş durumunda çekilen kâğıt sıkıntısından dolayı bu alandaki mevcut sınırlılıklar vurgulanmıştır. Bunun dışında, Avrupa'da genç çiftçilerin dolaşımına sıcak bakılmasının yanında, ulaşım zorlukları çekilen ve İngiltere ile organik bağları olan Avustralya ve Yeni Zelanda'nın bu kapsama alınmasının daha verimli sonuçlar doğuracağı görüşüne yer verilmiştir⁷⁸. Böylelikle British Council Türkiye Ofisi yetkililerinin uzun süredir üzerinde çalıştıkları bir işbirliği imkânı da akim kalmıştır.

Sonuç

Günümüzde yumuşak güç unsurlarının bir çeşidi olarak kullanılan kültürel diplomasinin uluslararası siyasette ifade ettiği anlam özellikle iki savaş arası dönemde devlet adamlarının ilgisini çekmeye başlamıştır. Devletlerarasındaki sorunların halledilmesinde, siyasal etki alanının genişletilmesinde veya ekonomik ajandaların hayata geçirilmesinde önemi giderek artan kültürel diplomasinin yürütülmesi için Avrupalı büyük devletler profesyonel kurumların ihdas edilmesine yönelmişlerdir. İngiliz devlet yetkililerinin bu amaçla kuruluşunu gerçekleştirdikleri British Council'in ilk ofislerinden birini 1940 yılında Türkiye'de kurması dönemin dünya siyasetinin gidişatı düşünüldüğünde sürpriz sayılmamalıdır. Doğu Akdeniz coğrafyasında hüküm süren siyasal rekabetin bir sonucu olan bu gelişme İngiltere'ye bölgedeki etki alanını genişletme imkânı sağlamanın yanında İngiliz kültür çevresinin yaygınlaşmasını da doğurmuştur. Kuruluşunun hemen ardından İngilizcenin öğretilmesi için çalışmalara başlayan British Council'in varlık gösterdiği ülkelerdeki muhataplarını kuşkusuz eğitilmiş ve seçkin sınıflar oluşturmuştur. Bu bakımdan, kurumun Türkiye'deki faaliyetlerini sınırlayan en önemli husus eğitilmiş nüfusu oluşturan kitlenin son derece dar bir grubu oluşturmaya yatkın olmasıydı. Nüfusunun tamamına yakını eğitim imkânlarından yoksun köylerde yaşayan Türkiye'de British Council yetkililerini heyecanlandıran en önemli gelişme Köy Enstitüleri kanununun yasallaşmasıydı. Yasanın çıkmasının ardından kurulan ilk enstitülerine British Council yetkililerinin düzenledikleri gezilerde tuttıkları notlara bakıldığında, Köy Enstitülerinin büyük bir övgüyle betimlendiği görülmektedir. Köy Enstitüleri deneyiminin ardından yapılan

⁷⁷ TNA BW, 61/10, From Dr. B. Lloyd to Brander TUR/46/1, February 8, 1945.

⁷⁸ TNA BW, 61/10, From Major Hills to Mr. Crowther TUR/46/1, January 22, 1945.

akademik/popüler değerlendirme ve tartışmalarda gözden kaçan, ancak British Council raporlarında ise altı çizilen birçok husus söz konusu kurumların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye’de eğitim alanındaki kalkınmanın yanında, özellikle bu enstitülerde yürütülen tarımsal faaliyetler sayesinde Anadolu’da yeni tarım tekniklerinin uygulanabileceği konusunda British Council’in değerlendirmeleri bu kurumların farklı bir boyutunu ortaya koymaktadır. Cumhuriyet idarecilerinin topyekûn kalkınma amacına matuf olan bu program Köy Enstitülerinin de özgün bir yanını oluşturmaktadır.

Köy Enstitüleri’nin kültürel diplomasinin bir unsuru olarak kullanılabilmesi yönünde British Council’in ciddi girişimleri olmuştur. Bu enstitülerde İngiliz uzmanların görevlendirilmeleri, İngiliz tarım teknikleri ve eğitim yöntemlerini konu alan broşür ve kitapların dağıtımının sağlanması gibi tanıtımların yapılması yönünde yoğun bir mesai harcanmıştır. İngiltere genelinde faaliyet gösteren Ulusal Genç Çiftçiler Kulüpleri Federasyonu ile Köy Enstitüleri arasında işbirliği sağlanması için girişilen çabalar ise sonuçsuz kalmıştır. Burada oldukça ilginç olan ise 1940’lar gibi nispeten erken tarihlerde Köy Enstitülerinin dâhil edileceği bir öğrenci değişim programının düşünülmüş olmasıdır. Dönemin koşulları düşünüldüğünde radikal bir uygulama sayılabilecek öğrenci değişim programının hayata geçirilebilmesi durumunda Köy Enstitülerini bu durumdan azami ölçüde yarar sağlayabileceği akla getirilebilir. Köy Enstitülerine getirilen en önemli eleştirilerin başında gelen; öğrencilerin köy hayatına mahkûm edildikleri bir öğretim sistemine hapsedilmiş olmalarının sözü edilen öğrenci değişimi programı ile aşılabileceği düşünüldüğünde British Council yetkililerinin Köy Enstitüleri açısından oldukça önemli bir proje geliştirdikleri ileri sürülebilir. Savaş koşullarında bu işbirliği girişimlerinin hayata geçirilememesine rağmen, British Council yetkililerinin Köy Enstitülerine ilişkin yapmış oldukları planlamalar, Türkiye’de kültürel diplomasinin büyük bir ciddiyetle yürütülmeye çalışıldığını ortaya koymaktadır.

II. Dünya Savaşı koşulları düşünüldüğünde rakip devletler birbirleri üzerinde siyasal üstünlük sağlamak için her türlü yöntemi denemişlerdir. Kültürel diplomasi ve bunun bir aracı olarak kültürel propagandaya yoğun bir şekilde başvurulduğu bu dönemde British Council ofisleri de faaliyet gösterdikleri ülkelerde etkinlik alanlarını genişletmenin imkânlarını aramışlardır. Buldukları ülkelerde kültür, eğitim ve sanat gibi alanlarda varlık gösteren British Council, Türkiye’de bu alanları dolduran hedef kitlenin nicelik olarak zayıf bir grubu oluşturması nedeniyle oldukça sınırlı bir ölçüde varlık gösterebilmiştir. Köy Enstitülerinin en önemli eğitim çıktıları arasında yer alan aydın bir sınıf yaratılması konusu bu bakımdan British Council yetkililerinin dikkatini çekmiştir. Uzun vadede düşünüldüğünde Türkiye ve İngiltere arasındaki kültürel bağların bu aydın sınıf üzerinden sağlanacağı düşüncesi British Council yetkililerini vakit geçirmeden Köy Enstitüleri üzerine eğilmeye

British Council, Köy Enstitüleri ve Savaş Ortamında Kültürel Diplomasinin Yollarını Aramak

sevk etmiştir. İngiliz arşivlerindeki British Council kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla Köy Enstitüleri ile kurulması planlanan işbirliği girişimleri sonuçsuz kalmasına rağmen, İngiliz yetkililerin Köy Enstitülerine birden fazla gezi düzenlemeleri ve ziyaret ettikleri okullara tarım ve eğitim gibi konularda çeşitli materyaller sağlamaları kültürel diplomasi konusunda attıkları ciddi adımlardandır.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Kayıtları

- The National Archive (TNA), Kew, United Kingdom
Records of the British Council (BW) 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944.
TNA BW, 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944.
TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod, Ref: AxtractionTur 36/10, March 14, 1945.
TNA BW, 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944.
TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod: Village Institutes, Ref: AxtractionTur 36/10, March 14, 1945.
TNA BW, 61/10, Resume of The Village Institutes, Ref: INS/1, June 12, 1944.
TNA BW, 61/10, Script for Broadcast from Radio Ankara, Ref: Inst/1, March 14, 1945.
TNA BW, 61/10, Hasanoğlan Village Institute, Ref: AxtractionTur 36/10, March 14, 1945.
TNA BW, 61/10, From Michael Grant-Ankara to M.H. S. Everett-London, (Prof. Hamley Report), Ref: SCH/ARIF/1, May 26, 1944.
TNA BW, 61/10, From D.M. Brander to Dr. Llyod: Village Institutes, Ref: AxtractionTur 36/10, March 14, 1945.
TNA BW, 61/10, From M. H. S. Everett to D. M. Brander, Tur/20/3, April 23, 1945.
TNA BW, 61/10, From J. G. Growther (London) to Michael Grant, TUR/20/3, February 1, 1945.
TNA BW, 61/10, From J. G. Growther (London) to Major Hills TUR/20/3, January 15, 1945.
TNA BW, 61/10, M. H. S. Everett to Michael Grant TUR/20/3, October 4, 1944.
TNA BW, 61/10, M. H. S. Everett to Michael Grant REF: INS:1, June 12, 1944.
TNA BW, 61/10, From Dr. B. Lloyd to Michael Grant TUR/20/3, February 14, 1945.
TNA BW, 61/10, From Dr. B. Lloyd to Brander TUR/46/1, February 8, 1945.
TNA BW, 61/10, From Major Hills to Mr. Crowther TUR/46/1, January 22, 1945.

b. Süreli Yayınlar

- Bugün*, 1 Haziran 2015.
Hürriyet Daily News, 18 Haziran 2015.
Hürriyet Kelebek, 21 Mayıs 2015.
İstanbul Art News, 1 Haziran 2015.

İstanbul Ticaret, 22 Mayıs 2015

Klass, 1 Haziran 2015

Şamdan, 20 Mayıs 2015.

Turkish Time, 1 Haziran 2015.

Yurt Gazetesi, 1 Haziran 2015.

c. Araştırma ve İnceleme Eserleri

- Adam 1949 Ronald Adam, "British Cultural Relations with other Nations", *Journal of the Royal United Service Institution*, 94 (Feb., 1, 1949), s. 368-378.
- Akyüz 2007 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö. 1000-M.S. 2007*, Pagem A Yayıncılık, Ankara.
- Apaydın 2014 Talip Apaydın, *Köy Enstitüleri Yılları*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Arndt 2005 Richard T. Arndt, *The First Resort of Kings, American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*, Potomac Books, Inc. Washington, D.C.
- Ashkenazi 2007 Jennifer Ashkenazi, *Atatürk, Islam, Modernity and Turkish Education: A Comparative, Historical Analysis*, University of Wisconsin, Madison.
- Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri*, Maarif Matbaası, İstanbul 1939.
- Atherton 1994 Louise Atherton, "Lord Lloyd at the British Council and the Balkan Front, 1937-1940", *The International History Review*, Vol. 16, No. 1, (Feb., 1994), s. 25-48.
- Başaran 1974 M. Başaran, *Tonguç Yolu, Köy Enstitüleri: Devrimci Eğitim*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Beeley 1971 Harol Beeley, "The Changing Role of British Propaganda", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 398, Propaganda in International Affairs, (Nov., 1971), s.124-129.
- Corse 2013 Edward Corse, *A Battle for Neutral Europe, British Cultural Propaganda During the Second World War*, Bloomsbury, London, 2013.
- Cummings 2003 M. C. Cummings, *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*, Center for Arts and Culture, Washington D.C.
- Çiçek 2012 Nazan Çiçek, "The Role of Mass Education in Nation-Building in the Ottoman Empire and the Turkish Republic, 1870-1930", in *Mass Education and the Limits of State Building, c.1870-1930*, ed. Laurence Brocklis-Nicola Sheldon, Palgrave Macmillan, New York, s. 224-251.

British Council, Köy Enstitüleri ve Savaş Ortamında Kültürel Diplomasinin Yollarını Aramak

- Donaldson 1984 Frances Donaldson, *The British Council: The First Fifty Years*, J. Cape, London.
- Finn 2003 Helena K. Finn, "The Case for Cultural Diplomacy: Engaging Foreign Audiences", *Foreign Affairs*, Vol. 82, No. 6, (Nov.,-Dec., 2003), s.15-20.
- Fisher 2009 Ali Fisher, *A Story of Engagement the British Council 1934-2009, Counterpoint, British Council, 75 Years of Cultural Relations*.
- Fyvel 1951 T. B. Fyvel, "British Council", *New Statesman and Nation*, Vol.41, (March 31 1951), s. 363.
- Gillan 1952 Angus Gillan, "the British Council", *The Contemporary Review*, 181, (Jan., 1 1952), s. 26-30.
- Gündüz 2016 Mustafa Gündüz, The Radical Transformations and Deep Continuities of a Decade: Turkish Educational Policy, 1938-1950", *Paedagogica Historia*, Vol. 52:3, s. 252-265.
- Kirby 1962 Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınları, Ankara.
- Koç 2007 Nurgün Koç, *Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Leeper 1935 R. A. Leeper, "British Culture Abroad", *The Contemporary Review*, 148, (Jul., 1, 1935), s. 201-207.
- Mears 1924 Elioth Grinnell Mears, *Modern Turkey, A Politico-Economic Interpretation, 1908-1923*, The Macmillan Company, New York.
- Öymen 2003 Onur Öymen, *Silahsız Savaş/ Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Parsons 1985 Anthony Parsons, "Vultures and Philistines: British Attitudes to Culture and Cultural Diplomacy", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 61, No. 1, (Winter 1984-1985), s. 1-8.
- Resmi Gazete*, Sayı 4491 (22 Nisan 1940), s. 13682.
- Ryniejska 2009 Marta Ryniejska, *Cultural Diplomacy as a Form of International Communication*, University of Wrocław.
- Saatçı 2011 Meltem Begüm Saatçı, "İlk Çeyrek Asrında Cumhuriyet Dönemi Eğitim Uygulamalarını Aydınlanma Çağı İlkeleri Üzerinden Değerlendirmek", *Aramızdan Ayrılışının 50. Yılında Hasan Ali Yücel'den Günümüze Eğitim, Bilim, Kültür Politikaları Sempozyumu, Bildiriler, 25-26 Şubat 2011, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir*, s. 306-321.
- Sakaoğlu 1992 Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları İstanbul.
- Sakaoğlu 2003 Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Seymour 1957 Richard Seymour, "The British Council and the Commonwealth", *Journal of the Royal Society*, 105/5010, (Aug., 16., 1957), s. 781-792.
- Stone 1973 A. F. Stone, "The Evolution of Contemporary Turkish Educational Thought", *History of Education Quarterly*, Vol.13:2, s. 145-161.
- Szyliowicz 2010 Joseph S. Szyliowicz, "Osmanlı'nın Eğitsel Mirası: Efsane mi, Yoksa Gerçek mi", *İmparatorluk Mirası*, çev. Gül Çağalı Güven, haz. L. Carl Brown, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 412-433.
- Taylor 1981 Philip M. Taylor, *The Projection of Britain, British Overseas Publicity and Propaganda, 1919-1939*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.
- Tonguç 1970 Engin Tonguç, *Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç*, Ant Yayınları, İstanbul.
- Uyanık 2009 Ercan Uyanık, "II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim: İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Eğitim Politikaları (1908-1918)", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 42, S.2, s. 67-87.
- Vrooman 1927 Lee Vrooman, "Recent Tendencies in Turkish Education", *Moslem World*, Vol. 17, (1927), s. 370-374.
- Yalçın 2006 Recep Yalçın, *İsmail Hakkı Tonguç'un Türk Eğitim Sistemi Üzerine Görüşleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yiner 2012 Abdulnasır Yiner, "Köy Enstitüleri Üzerine Bir Değerlendirme", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Vol.5:4, s. 307-317.

SUMMARY

The meaning of cultural diplomacy in today's international politics, which is used as a kind of soft power elements, has started to attract the attention of statesmen especially during the interwar period. The European big states have turned to the establishment of professional institutions for the implementation of cultural diplomacy, which are increasingly important in addressing the problems of the states, expanding the political sphere of influence, or implementing economic agendas. It should not be considered a surprise when thought the period of the course of world politics that British Council's establishing one of the first offices building in Turkey in 1940 which was formed for this reason by British government officials. This development, which is the result of the political competition prevailing in the Eastern Mediterranean, has given England the opportunity to expand its influence area in the region, as well as the spread of the British cultural environment. Immediately after its foundation, the British Council has started to work for the teaching of English, and it has undoubtedly created its educated and elite classes in the countries where the British Council is active. In this

British Council, Köy Enstitüleri ve Savaş Ortamında Kültürel Diplomasi'nin Yollarını Aramak

regard, the most important issue that limits their activities in Turkey of the council was an extremely narrow educated group of the population. In Turkey where nearly all of the population living in rural villages deprived of education opportunities, the enactment of the village institute law was most significant development that excites the British Council officials. When looked at the notes taken by British Council officials to the first institutes established after the law emerged, it is seen that the Village Institutes were described with great praise. Many issues that have been overlooked in academic / popular reviews and discussions following the experience of Village Institutes, but underlined in the British Council reports, contribute to a better understanding of these institutions. Besides the development in the field of education in Turkey, particularly thanks to agricultural activities carried out in this institute that can be applied in new agricultural techniques in Anatolia, the British Council's assessment reveals a different dimension of these institutions. This program, which is for the purpose of total development of the Republican administrators, constitutes a unique aspect of the Village Institutes.

There have been serious attempts by the British Council to ensure that village institutions can be used as an element of cultural diplomacy. In these institutes, intensive efforts such as employing British professionals and providing the distribution of brochures and books on the British agricultural techniques and training methods have been made. Efforts to establish cooperation between the National Young Farmers Clubs Federation operating throughout the UK and the Village Institutes have failed. What is quite interesting here is that a student exchange program in which the Village Institutes were to be included in relatively early dates such as the 1940s was considered. Considering the conditions of the period, within the possibility of implementation of the student exchange program which can be considered as a radical practice, it can be suggested that the Village Institutes can benefit most from this situation. One of the most important criticisms brought to the Village Institutes; it can be argued that the British Council authorities have developed a very important project for the Village Institutes when it is thought that the students' imprisonment in a teaching system that they are sentenced to village life can be overcome with the mentioned student exchange program. Despite the inability of this cooperation initiatives implemented during the war, the British Council officials planning had been done for the Village Institutes reveals that the cultural diplomacy in Turkey was tried to be conducted with great seriousness.

Given the conditions of World War II, rival states have tried all sorts of methods to gain political superiority over each other. In this period, where cultural diplomacy and its tool, cultural propaganda, are being used intensively, British Council offices have looked for opportunities to expand their fields of activity in the countries where they operate. The British Council which is active in countries such as culture, education and arts, was able to make its presence felt in a rather limited extent due to the creation of a weak group to quantify the audience fill in these fields in Turkey. The creation of an intellectual class among the most important educational outcomes of the Village Institutes has attracted the attention of the British Council authorities. Considered in the long term, the idea that cultural ties between Turkey and the UK would be ensured over

Resul Babaoğlu

the intellectual classes has shipped the British Council officials without delay to focus on the Village Institutes. As it can be seen from the British Council records in the English archives, although the cooperation attempts planned by the Village Institutes are inconclusive, it is a serious step for the British authorities to organize more than one trip to the Village Institutes and to provide a variety of materials such as agriculture and education to the schools they visit on cultural diplomacy.